

**184. Kunsziget, Toronyvár-dűlő
(KÖH 24263)****Győr-Moson-Sopron megye) Ró? Kö, Kú**

A lelőhely és környéke műszeres vizsgálatára és vizirégészeti kutatására a helyi önkormányzat kérésének, illetve a LIMES Projekt feladatainak eleget téve került sor 2011. augusztus 2–7. között.

A település területén található Toronyvár-dűlőben egy falcsont áll a Mosoni-Duna partján. A római koros szakirodalom mint római kori emléket tartja nyilván. 2004-ben egy nemzetközi csapattal már végeztünk itt víz alatti kutatást. Ennek során középkori és kora újkori leletek, omladékok kerültek elő. A geofizikai kutatás során masszív faltömböket észleltünk a parton, amelyeket még nem vizsgált meg senki.⁴³ Akkoriban nem volt lehetőségünk nagyobb folyószakaszt átkutatni. A Mária Királyné Hajói projekt kapcsán beszerzett szonár birtokában már jóval könnyebben vághattunk neki a község területét határoló folyónak. A kutatás a lelőhelytől Ny-ra fekvő Honvéd-pusztától indult, és a lelőhelytől K-re, 500 m-re fejeződött be. A falcsontot könnyen megtaláltuk, habár az üledék visszatakarta a maradványok nagyobb részét, csak a falcsont teteje látszik. Az út során több anomáliát is észleltünk. A szonárral talált jelenségeket merüléssel ellenőriztük. Előzetes várakozásainknak megfelelően a már ismert rom valóban úgy néz ki, ahogy a szonárkép ábrázolja: az üledékből mindössze három sor téglá látszik ki. A többi merülés esetében a bemért GPS koordináta környékét merültük meg, vezetőkötél mellett, ereszkedve. A sodrás nem volt erős, a nap bevilágította a medret. Ritka kivételtől eltekintve nem is kellett nagyon keresni a szonárral bemért jelenségeket. Minden kutatási helyszínen találtunk valamit. Csakhogy sajnos egyik jelenség sem régészeti korú. Természetesen nem kizárt, hogy izolált leletek, illetve eltemetődött lelőhelyek vannak még a község határában, de a számunkra elérhető módszerekkel, illetve a rendelkezésre álló idő figyelembevételével most az állapítható meg, hogy a Toronyvár-dűlő előtt a Dunában található falmaradvány Kunsziget egyetlen víz alatti lelőhelye. Ez sem kevés, hiszen a falmaradványok további kutatásában jelentős tudományos és turisztikai potenciál van még. A merülések bizonyították azt az igazságot, hogy a műszerek nem mindenhatóak, a legmodernebb technikák mellett is szükség van a régész személyes jelenlétére, a terepi kutatásra!

Munkatárs: Szalai Béla motorcsónak vezető.

TÓTH JÁNOS ATTILA

**185. Kupa határa
(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, B, Kö**

A Kupa és Homrogd között tervezett optikai kábel-összeköttetéshez kapcsolódóan, a kivitelezéskor végzett régészeti megfigyelés alkalmával Miskolczi Melinda több helyszínen is régészeti objektumokat észlelt, amelyeket ezt követően feltártunk.

Lencsés-tanya (Állami Gazdaság), 1. lh. (KÖH 78633): A lelőhely Kupától D-re, a volt tsz teleptől É-ra, a közút Ny-i és K-i oldalán található. 2011. október 17–24. között megelőző feltárást végeztünk: 4 régészeti jelenség került elő. Egy méhkas alakú bronzkori gödör és 3 középső neolitikus (tiszadobi csoport) jelenség (2 szabályos alakú gödör, 1 sírrészlet). A temetkezésben az elhunytat DK–ÉNy-i tájolással, bal oldalára fektetve, zsugorított pózban helyezték el. Koponyája és felsőteste bár rossz állapotban, de épségben maradt ránk, míg behajlított karjainak könyökrésze, medence- és lábcsontrajai az árok ásása során semmisülhettek meg. A kihányt földben csupán néhány töredéküket találtuk. Az áll alatt vörös okkerrög került elő, a sír felszedése során pedig ugyanitt egy nagy méretű, széles, lapos, különleges formájú Spondylus gyöngyöt fedeztünk fel. A bal karcsont közepénél V átfűrésű, a késő neolitikus gombokhoz hasonló Spondylus gyöngyöt találtunk. A feltárási eredményei és az ásatás alkalmával végzett terepbejárás alapján a Vadász-patak Ny-i partján található É–D-i irányú enyhe kiemelkedésen fekvő lelőhelyet 625 m hosszúságúnak és legalább 50–100 m szélességűnek határozhatjuk meg.

Lencsés-tanya (Állami Gazdaság), 2. lh. (KÖH 78635): A lelőhely Kupától D-re, a volt tsz teleptől D-re, a közút két oldalán található. A kivitelezéskor az út K-i oldalán végzett régészeti megfigyelés alkalmával a lelőhely területére eső árokszakaszon csupán leleteket tudtunk gyűjteni. A metszetekben jelenségeket nem tudtunk megfigyelni, így feltárással nem került sor. Az árkok mélysége 60–80 cm volt, bennük fekete öntéstartalaj mutatkozott. Az ásáskor a sárga altalajt nem érték el. A leletek őskori, neolitikus és középkori kerámiatöredékek voltak. A hasonló földrajzi helyzetű, viszonylag közeli felsővadászai Semjék-dűlő ásatási megfigyelései (neolitikus jelenségek 140–180 cm mélységben) arra utalnak, hogy valóban régészeti lelőhelyről van szó, a jelenségek azonban a beavatkozási határnál mélyebben helyezkedhetnek el. A megfigyelés eredményei alapján a Vadász-patak Ny-i partján fekvő, É–D irányú lelőhelyet 800 m hosszúságúnak és legalább 70 m szélességűnek határozhatjuk meg.

Munkatársak: Hajdú István, Gyárfási József, Páll Gergely

CSENGERI PIROSKA

**186. Lakitelek, Kistrét Nyugat
(KÖH 73317)****(Bács-Kiskun megye) Á, Kk, Kú**

Lakitelek Nagyközség Önkormányzata a Tassi-ér és Tösfürdő között árvízvédelmi töltés vízelékesítményeinek kiépítését tervezte. 2010 tavaszán Székely György készített örökségvédelmi hatástanulmányt, melyben egy lelőhelyet jelölt meg a területen; a késő közép- és kora újkorra, a 15–16. századra keltezhető település nyomával lehetett számolni. 2011. november 1-jén kezdtük meg a próbafeltárást. Feltűnő volt, hogy a területen jelentős homokmozgás történt az elmúlt évszázadok során, és ami korábban domb volt, most ott helyezkedik el a legmélyebb terepfelszín, míg a mélyedések helyén most partosabb rész van, helyenként akár 400 cm-es homokrátöltést is tapasztalva. A próbafeltárást 15–16. századi településnyomok mellett egy Árpád-kori település nyomai is mutatkoztak.

⁴³ RKM 2004, 241–242.

A teljes nyomvonalszakasz feltárását 2011. november 30-ig végeztük el. A lehumusztolt 2067 m² felületen 219 objektumot tártunk fel.

A feltárt településrészlet az előkerült leletanyag alapján a 11. századtól a 16. század végéig folyamatosan lakott volt. Feltártunk számos tárolóvermet, különféle kerítő és területhatároló árkokat, és viszonylag nagyobb számban kerültek elő különféle földbe mélyített és felszíni épületek nyomai is. Megfigyelhetjük, hogy a terület É-i felében inkább a 11–14. század, míg a D-i szakaszon a 14–16. századi objektumok jelentkeztek.

A leletanyag a korszakban megszokottól eltérően igen gazdag volt. Döntő hányadát különféle kerámiaedények töredéke tette ki, a korábbi településrészleten nagyobb számban cserépbográcsok, míg a fiatalabb szakaszon főként fazekak darabjai. Nagyobb mennyiségben kerültek elő különféle fémtárgyak töredékei, döntően vasból, de jó néhány bronztöredék is. A területről összesen 10 korabeli ezüstpénz került elő, 2 db friesachi dénár a 12–13. század fordulójáról, és 8 db anonim veret a 12. század közepéről. A legkiemelkedőbb lelet a 43. sz. objektumból, egy félig földbe mélyített épületből származik, itt fémkereső műszerrel az objektum felső betöltési rétegéből egy ametszt kőberakásos arany karikagyűrűt találtunk, ami unikális a korszak településein.

A lelőhely mindkét irányban tovább terjed, további feltárását 2012 tavaszán tervezzük. A lelőhely kiterjedésének pontosítása végett É-i és D-i irányba is a nyomvonalon belül szondát húztunk. A 2012. december 15-én húzott D-i szonda végében egy eltemetett lápos részen került elő a humusztolás során egy korabeli, marhaborból készült cipő.

A garamszentbenedeki apátság 1075-ben kelt alapító levelében olvashatunk először említést a környékről, melyben leírják, hogy itt volt a Tisza partján a királyi ménes itatója, s szőlőskertek is zöldelltek vidékünkön. Az oklevél név szerint említi Bocz udvarnokot, aki testvérével az apátság halastavait, s a ménes itatóját őrizte. A forrásban Felsőalpárnak nevezik ezt a települést. A váci egyházmegye névtára, valamint a Lázárdeák féle 16. század elejéről való térkép is templomos faluként örökítik meg a korabeli települést, melyet a 15 éves háború dúlásai során, az 1597-es évben semmisítettek meg az oszmán kötelékben portyázó krími tatár hadak.

Szabó Kálmán 1930-as évekbeli ásatásai nyomán egy halászfalu maradványai kerültek elő a 44-es sz. főútvonal mellől, egy máig nem pontosított helyszínen, amit ő a korabeli Felsőalparként azonosított. Itt számos hálónehezék, és halászatra utaló emlék látott napvilágot, melyekkel a 2011-ben feltárt településrészleten nem találkoztunk. Úgy tűnik, hogy a feltárások egykorú települései nem tartoztak össze, bár egymástól kétségtelenül nem lehettek nagy távolságra. Két, egymástól ennyire eltérő településtípus egymás mellett élése fontos, az Árpád-kori települési renddel kapcsolatos kérdéseket is fölvet.

Az általunk feltárt településtől mindössze 530 m-re található egy középkori templom, mely minden bizonnyal a település része lehetett. Ez alapján, ill. az előkerült leletanyag gazdagságából ítélve a feltárt településrészletet nagy valószínűséggel azonosíthatjuk a korabeli forrásokból ismert Felsőalpárral. A fent ismertetettek miatt célszerű a két lelőhelyet összevonni és nyilvántartani a továbbiakban.

A leletanyag a Katona József Múzeumba (Kecskemét) került. Munkatárs: Sultis László ásatási technikus.

Sz. WILHELM GÁBOR

187. Létavértes, Nagy Móricz-kastély, Aradi utca (KÖH 36865)

(Hajdú-Bihar megye) U, B, Á

2011 áprilisában Szolnoki László, a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatóságának régésze próbafeltárást végzett a lelőhelyen, amely során már egészen magasan a humuszban, nagy mennyiségű kerámia-töredéket talált. A kutatószondában feltört a talajvíz, így az objektumokat csak a szelvényfalban láthattuk.

A megelőző régészeti feltárást a 193 hrsz.-ú ingatlan érintett részén a Déri Múzeum munkatársai végezték június 9–22. között. A lehumusztolt 198 m²-nyi terület teljes egészében fedettnek bizonyult, 11 objektumhoz 23 stratigráfiai egységet rendeltünk.

A többretegű lelőhelyen három korszak nyomai kerültek elő, egymáson: egy Árpád-kori épület (kemencével, cölöphelyekkel), alatta egy bronzkori gödör, amely alatt egy nagy kiterjedésű neolitikus agyaggyerő gödör húzódott. A lelőhelyen feltártunk még árokszakaszokat, ill. a neolitikumra keltezhető gödröket.

Munkatársak: F. Csutak Tünde, Juhász László, Szabó Nóra, Volosinovszki György technikusok.

SZELEKOVSKY MÁRTA

188. Ligetfalva határa

(Zala megye) U, R, B, Á, Kk

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ 2011 folyamán megelőző régészeti feltárásokat végzett a 76-os sz. főút rekonstrukciójának földmunkáival érintett lelőhelyeken.

Erdő-föd (KÖH 70531): A 2010-ben megkezdett kutatást⁴⁴ folytattuk 2011-ben, Ny-i irányba, a dombtető felé. Itt újabb 22, összesen 42 régészeti jelenség folyt rajzolódott ki, a terület teljesen fedett volt régészetiileg. Ezeket április 4–8. között tártuk fel. A tavalyival ellentétben idén már csak egy őskori jelenséget tapasztaltunk. A 2010-ben a feltárási terület legszélén jelentkező, leletanyagban gazdag, késő bronzkori gödör másik felét bontottuk ki. 2011-ben egy Árpád-kori településrészletből néhány gödör, egy sekély, a feltárási felület ÉNy-i részén több mint 10 m hosszan követhető kis árkocska, valamint cölöphelyek láttak napvilágot, melyek felszínre épített oszlopszerkezetes konstrukciókra utalnak. A feltárási engedélyben meghatározott területen a megelőző feltárást elvégeztük, ám a lelőhely szélét nem értük el. Azt is azt tapasztaltuk, hogy a lelőhely kiterjedése még nagyobb, mint azt a terepbejárás adatok mutatták, és a 76-os sz. főút kettévágja azt. Az útépités földmunkái mind Ny-i, mind D-i irányban további régészeti jelenségeket is érinthetnek. Az ott előkerült objektumok feltárását a jogszabályi változás következtében a területileg illetékes múzeum fogja elvégezni.

⁴⁴ RKM 2010, 275.